

DOI: 10.32999/ksu2524-0838/2020-29-2

УДК 581.95:581.522.68(477.5)

Давидов Д. А.

НОВІ ЗНАХІДКИ ЧУЖОРІДНИХ РОСЛИН-ЕРГАЗІОФІТІВ У ЛІВОБЕРЕЖНОМУ ЛІСОСТЕПУ УКРАЇНИ

Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України, м. Київ, Україна
e-mail: tovarystwo@gmail.com

Стаття містить відомості про знахідки 25 чужорідних рослин-ергазіофітів на території Лівобережного Лісостепу України, які дичавіють з місць культивування. З них десять видів (*Callistephus chinensis* (L.) Nees, *Iberis umbellata* L., *Lobularia maritima* (L.) Desv., *Ricinus communis* L., *Hemerocallis fulva* (L.) L., *Iris germanica* L., *Salvia sclarea* L., *Mirabilis jalapa* L., *Sorghum drummondii* (Nees ex Steud.) Millsp. & Chase і *Viola sororia* Willd.) уперше зафіксовані у здичавілому стані на цій території. Чотири види (*Rudbeckia triloba* L., *Euphorbia marginata* Pursh, *Portulaca grandiflora* Hook. і *Solanum lycopersicum* L.) уперше знайдені у Полтавській області, один (*Solidago gigantea* W.T. Aiton) – у Сумській області, два (*Allium tuberosum* Rottler ex Spreng. і *Salvia sclarea* L.) – у м. Харків та Харківській області. Поширення *Amaranthus caudatus* L. на Лівобережжі лісостепової зони України підтверджене гербарним зразком. Решта вісім видів (*Allium schoenoprasum* L., *Calendula officinalis* L., *Heliopsis helianthoides* (L.) Sweet, *Symphyotrichum novae-angliae* (L.) G.L. Nesom, *Dianthus barbatus* L., *Phedimus spurius* (M. Bieb.) 't Hart, *Phlox paniculata* L., *Solanum tuberosum* L. є малопоширеними. На основі аналізу хорологічних особливостей знайдених видів встановлено, що вісім з них мають північноамериканське походження, інші провідні регіональні хорологічні групи представлені видами зі Східної Азії (4), Південної Америки (3) та Європи (3). Переважна більшість виявлених чужорідних рослин на території Лівобережного Лісостепу України (22 види) є ефемерофітами, лише три види (*Heliopsis helianthoides*, *Phedimus spurius* і *Solidago gigantea*) натуралізувалися у цьому регіоні і є стабільними компонентами флори. Два види (*Hemerocallis fulva* та *Iris germanica*) поширені спорадично у різних локалітетах, але представлені виключно вегетативними клонами, тому не вважаються поки що елементами спонтанної флори регіону.

Ключові слова: адвентивні рослини, нові локалітети, лісостепова зона.

D. A. Davydov

NEW FINDINGS OF ALIEN PLANT ERGAZIOPHYTES IN THE LEFT BANK FOREST-STEPPE OF UKRAINE

The article summarizes the data on the distribution of 25 alien vascular plants in the territory of the Left Bank Forest-Steppe of Ukraine. All of them are ergaziophytes (mostly ornamental plants) escaped from their areas of cultivation. Ten species (*Callistephus chinensis* (L.) Nees, *Iberis umbellata* L., *Lobularia maritima* (L.) Desv., *Ricinus communis* L., *Hemerocallis fulva* (L.) L., *Iris germanica* L., *Salvia sclarea* L., *Mirabilis jalapa* L., *Sorghum drummondii* (Nees ex Steud.) Millsp. & Chase and *Viola sororia* Willd.) have been firstly found as wild plants in this region. Four species (*Rudbeckia triloba* L., *Euphorbia marginata* Pursh, *Portulaca grandiflora* Hook. and *Solanum lycopersicum* L.) are new for Poltava region, one

(*Solidago gigantea* W.T. Aiton) – for Sumy region, two (*Allium tuberosum* Rottler ex Spreng. and *Salvia sclarea* L.) – for Kharkiv city and Kharkiv region. The data of distribution of *Amaranthus caudatus* L. in the Left Bank Forest-Steppe of Ukraine were confirmed by herbarium specimen. Other eight species (*Allium schoenoprasum* L., *Calendula officinalis* L., *Heliopsis helianthoides* (L.) Sweet, *Symphytichum novae-angliae* (L.) G.L. Nesom, *Dianthus barbatus* L., *Phedimus spurius* (M. Bieb.) 't Hart, *Phlox paniculata* L., *Solanum tuberosum* L.) belong to locally distributed alien plants. Based on analysis of the chorology of these species, it is found that eight alien plants have North-American origin, other main regional chorological groups are represented by species from Eastern Asia (4), South America (3) and Europe (3). Major part of the found alien plants includes ephemerophytes in the Left Bank Forest-Steppe of Ukraine (22 species), only three representatives (*Heliopsis helianthoides*, *Phedimus spurius* and *Solidago gigantea*) are naturalized on this territory and belong to the stable floristic component. Two species (*Hemerocallis fulva* and *Iris germanica*) are sporadically distributed in different locations, but represented by vegetative clones only and have not been considered as elements of the spontaneous flora.

Key words: adventive plants, new localities, Forest-Steppe zone.

Інвазії чужорідних організмів сьогодні вважаються однією з найголовніших загроз біорізноманіттю [10, 14]. При цьому поява та розповсюдження чужорідних рослин у природних фітоценозах часто не лише призводить до скорочення популяцій аборигенних видів, а й спричиняє суттєвий негативний вплив на діяльність людини [13]. Низка авторів [10, 12, 15] при цьому підкреслює, що значну частку чужорідних видів на глобальному рівні складають ті з них, які свідомо вводяться людиною у культуру. Для таких видів згідно з класифікаціями А. Телунга [17] і Ф. Шредера [16] традиційно застосовують термін «ергазіофіти» (на противагу «ксенофітам», тобто тим чужорідним видам, активне розповсюдження яких відбувається самочинно, переважно завдяки значній насінневі продуктивності).

За даними В.В. Протопопової і М.В. Шевери [14] у флорі України поширено щонайменше 458 видів судинних рослин, які належать до 297 родів і 92 родин. Ергазіофіти трапляються у багатьох типах рудеральної і напівприродної рослинності (причому значна частина цих видів натуралізується у природних ценозах) і представлені різними типами життєвих форм і екологічних груп. Тому участь ергазіофітів у формуванні локальних і регіональних флор є безперечною і вагомою, а їхній облік (навіть тих видів, які поки що не набувають значного поширення і не натуралізуються поза місцями культивування) є дуже важливим і актуальним завданням, особливо для подальшого моніторингу.

МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

В основу цієї роботи покладені матеріали польових експедиційних досліджень автора, які проводилися упродовж останніх 15 років (2006–2020) на території Лівобережного Лісостепу України з метою інвентаризації флори цього регіону. Гербарні зразки, які документують поширення усіх видів, що згадані у тексті, передані до гербарію Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України (KW), частина знахідок також підтверджена фотографіями, які завантажені у базу даних онлайн-проекту громадської науки iNaturalist [11].

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ЇХ ОБГОВОРЕННЯ

За нашими попередніми даними на території Лівобережного Лісостепу України зафіксовано 284 види чужорідних рослин, з яких 131 вид цілком натуралізувався на цій

території і входить до складу спонтанної флори, а решта 153 види належать до ефемерофітів і не є стабільним компонентом видового складу. Інформацію про поширення деяких з цих чужорідних рослин-ергазіофітів, які ми знаходили особисто та вважаємо такими, які мають значний науковий інтерес, подаємо нижче. У тексті прийняті такі скорочення: КВ – Київська область, ЛЛС – Лівобережний Лісостеп, ПЛ – Полтавська область, ХР – Харківська область, ЧК – Черкаська область, ЧН – Чернігівська область; вул. – вулиця, м. – місто, пл. – залізнична платформа, просп. – проспект, р. – річка, р-н – район, с. – село, смт – селище міського типу, ст. – залізнична станція. Крім населеного пункту, стислої характеристики екотопу і чисельності виду, у дужках вказано географічні координати місця знахідки (значення північної широти і західної довготи розділені комою). Усі локалітети, авторство яких у тексті не зазначено, знайдені автором статті особисто. Види розташовані за алфавітом латинських назв їхніх родин, у межах родин і родів – за алфавітом назв їх родів та видів відповідно.

Alliaceae Batsch ex Borkh.

Allium schoenoprasum L.: КВ: Бориспільський р-н: між с. Проців і с. Вишеньки, луки у заплаві р. Золоче (50.26830, 30.73979), зрідка, 28.V.2019. Вид є природним для лісотундрової і частково бореальної зони Північної півкулі, а також окремих гірських регіонів Євразії. На території України іноді культивується як декоративна та їстівна рослина, зрідка дичавіє. Ефемерофіт. У здичавілому стані у ЛЛС цей вид раніше знаходили лише на території колишнього Лубенського повіту Полтавщини [1]. У списку ергазіофітів флори України [14] не зазначений.

Allium tuberosum Rottler ex Spreng.: ХР: м. Харків, у тріщині асфальту неподалік перехрестя просп. Індустріального та Московського (49.95121, 36.38823), невелика група (здичавіле), 07.VIII.2020, Д.А. Давидов і А.О. Давидова. Східноазійський вид, який останнім часом стає досить популярною декоративною рослиною у Європі [9]. В Україні зрідка культивується і дичавіє. Уперше знайдений у м. Харків. На території ЛЛС є ефемерофітом, крім вказаного локалітету відомий поки що лише з Сумщини. Ми бачили у гербарії КВ зразок з номером 99142 і такою етикеткою: «Сумська обл., м. Тростянець, насип залізниці на щебні. 17.VIII.2011. С.М. Панченко». Колектором цей зразок наведений під назвою «*A. strictum* Schrad.», але згодом він був вірно перевизначений Л.В. Зав'яловою як *A. tuberosum*. У списку ергазіофітів флори України [14] відсутній.

Amaranthaceae Juss.

Amaranthus caudatus L.: КВ: м. Переяслав, вул. Героїв Дніпра, одна особина біля дороги (50.05159, 31.43452), 05.X.2018. На території ЛЛС цей вид, який, очевидно, виник у культурі, зрідка вирощують як декоративну рослину. Ця знахідка, мабуть, є першим достовірним випадком дичавіння виду на Лівобережжі України. Для Роменсько-Полтавського геоботанічного округу вид наводиться Т.С. Двірною [3], але два досліджені гербарні зразки у КВ (номери 103228 і 103229), зібрані цією авторкою 28.VI.2012 у с. Березоточа Лубенського р-ну Полтавської обл. і визначені нею як *A. caudatus*, на нашу думку, належать до *A. cruentus* L. Ефемерофіт.

Asteraceae Bercht. & J. Presl

Calendula officinalis L.: КВ: Баришівський р-н: с. Дубове, біля залізничного переїзду за пл. «Хмельовик» (50.29058, 31.59076), одна особина, 01.IX.2018. ПЛ: м. Полтава, вул. Зіньківська, біля автозаправки навпроти Інституту зв'язку (49.61470, 34.5295), одна особина, 12.X.2019; м. Лубни, рудеральна ділянка біля насипу залізниці на схід від вокзалу (50.01678, 32.98949), невелика група, 10.IX.2015. Дуже поширена декоративна та лікарська рослина, яка походить з Західного Середземномор'я, вказувалася раніше для Роменсько-Полтавського геоботанічного округу [3] і м. Харкова [18]. Ефемерофіт.

***Callistephus chinensis* (L.) Nees:** ЧК: Драбівський р-н: за с. Гречанівка, ділянка сінокісних лук у заплаві р. Чумгак поруч з лісосмугою (50.18997, 32.02190), численна група, 21.IX.2018. Східноазійський вид, на території України є досить звичайною декоративною рослиною, але у здичавілому стані у ЛЛС, мабуть, раніше не був відомий. Ефемерофіт.

***Heliopsis helianthoides* (L.) Sweet (= *H. scabra* Dunal):** КВ: Броварський р-н: с. Вільне, луки біля дачних ділянок (50.60696, 31.01000), численно, 14.IX.2018, Д.А. Давидов і А.О. Давидова. ПЛ: м. Полтава (с. Лісок), порушена ділянка на правому березі р. Коломак (49.58943, 34.61293), невелика група, 21.VIII.2017, Д.А. Давидов і А.О. Давидова; Полтавський р-н: за с. Абазівка, одна особина біля дороги на с. Рожаївка (49.59335, 34.35056), 20.VIII.2015, Д.А. Давидов і Т.П. Дзюба; с. Жуки, вул. Полтавська, біля дороги (49.66512, 34.49626), одна особина, 11.VIII.2018. ХР: Вовчанський р-н: с. Приліпка, у рідколіссі березового лісу на боровій терасі р. Сіверський Донець (50.25255, 36.85258), невелика група, 30.VII.2019, Д.А. Давидов і А.О. Давидова; Краснокутський р-н: с. В'язова, лучна ділянка на березі озера (49.88034, 35.10728), рясна група, 30.VII.2014; Нововодолазький р-н: за с. Нова Мерефа, на лучно-степовому схилі поруч з дачними ділянками (49.74582, 35.95726), численно, 09.VII.2018. ЧН: Бобровицький р-н, пл. «Ярославка», одна особина біля лісосмуги (50.71247, 31.22967), 21.VI.2018. Північноамериканський вид, який часто культивується як декоративна рослина і легко дичавіє. Раніше вказувався для Роменсько-Полтавського геоботанічного округу [3] та м. Харків [4, 18]. Принаймні у деяких виявлених локалітетах (біля Вільного, В'язової та Нової Мерефи) вид є досить чисельним (понад 20 особин) і, мабуть, натуралізується у природних лучних і лучно-степових ценозах, а тому існує загроза його інвазії у майбутньому.

***Rudbeckia triloba* L.:** КВ: Бориспільський р-н: с. Вишеньки, берег каналу стічних вод Бортницької станції аерації у місці його впадіння у р. Дніпро (50.31891, 30.63321), одна особина, 26.VIII.2020. ПЛ: м. Полтава, пров. Стешенка, біля тротуару навпроти школи № 26 (49.56787, 34.50974), культивується і дичавіє, численно, 27.VIII.2017. На території ЛЛС цю зрідка поширену у культурі північноамериканську рослину у здичавілому стані знаходили поки що тільки у м. Харків [18], перелік усіх відомих її локалітетів в Україні подано у статті М.В. Шевери зі співавторами [6]. У Полтавській області цей вид, який ми вважаємо потенційно інвазивним, знайдений уперше. У списку ергазіофітів флори України [14] не зазначено.

***Solidago gigantea* W.T. Aiton (= *S. serotinoidea* Á. Löve & D. Löve):** ПЛ: Полтавський р-н: с. Затурине, у рідколіссі соснового лісу (49.60688, 34.62032), численні групи разом з *S. canadensis* L., 13.X.2019, Д.А. Давидов і А.О. Давидова. СМ: Білопільський р-н: м. Ворожба, біля кладовища поруч із залізничною колією у напрямку ст. «Волфіне» (51.16700, 34.24714), часто, 21.V.2019. Потенційно інвазивний на території ЛЛС північноамериканський вид. Поки що у регіоні трапляється локально. Наводився раніше для м. Харків [18], Роменсько-Полтавського геоботанічного округу [3] і Середнього Придніпров'я [2, 5]. Очевидно, він є новим для Сумської області. Можна спрогнозувати активне поширення цієї рослини на території ЛЛС у майбутньому.

***Symphotrichum novae-angliae* (L.) G.L. Nesom (= *Aster novae-angliae* L.):** КВ: Броварський р-н: с. Вільне, луки біля дачних ділянок (50.60696, 31.01000), невелика група, 14.IX.2018, Д.А. Давидов, Д.С. Винокуров і Д.В. Ширяєва. Північноамериканська рослина, яка зрідка вирощується на клумбах і у здичавілому стані на території ЛЛС трапляється значно рідше, ніж інші види роду *Symphotrichum* Nees. Для ЛЛС досі вид був відомий лише для м. Харків [18].

Brassicaceae Burnett

***Iberis umbellata* L.:** ПЛ: м. Полтава, вул. Євгена Гребінки, група біля дороги (49.57488, 34.52533), 30.IX.2014. Середземноморський вид, зрідка поширений у культурі. У здичавілому стані на території ЛЛС досі не фіксувався.

***Lobularia maritima* (L.) Desv.:** КВ: м. Переяслав, вул. Богдана Хмельницького, у тріщинах асфальту біля дороги (50.06687, 31.45662), дві особини, 12.VI.2012. Західносередземноморський вид, який іноді вирощують на клумбах як декоративну бордюрну рослину, але у здичавілому стані на території ЛЛС його раніше не знаходили.

Caryophyllaceae Juss.

***Dianthus barbatus* L.:** КВ: Переяслав-Хмельницький р-н: за с. Дівички (військове містечко), одна особина біля дороги (50.04625, 31.24232), 04.VI.2017. ПЛ: Полтавський р-н: с. Абазівка, у канаві біля дороги на с. Рожаївка (49.59397, 34.35108), невелика група, 09.VI.2018, Д.А. Давидов і А.О. Давидова. Вид східноазійського походження, який нерідко культивується та іноді дичавіє. Ефемерофіт. Наводився для Роменсько-Полтавського геоботанічного округу [3] і Середнього Придніпров'я [2, 5].

Crassulaceae J. St.-Hil.

***Phedimus spurius* (M. Bieb.) 't Hart (= *Sedum spurium* M. Bieb.):** ХР: Вовчанський р-н: с. Приліпка, на пісках борової тераси р. Сіверський Донець неподалік кладовища (50.25327, 36.85115), часто, 30.VII.2019, Д.А. Давидов і А.О. Давидова. Первинний ареал цього виду, який часто вирощують в Україні як декоративну рослину, охоплює Кавказ та Малу Азію. У знайденому локалітеті вид виглядає таким, який цілком натуралізувався. З території ЛЛС ця рослина відома поки що у здичавілому стані лише з Харківщини, її також знаходили у м. Харків [18] і с. Графське Вовчанського р-ну (25.VII.2020, особисте повідомлення Г.М. Бондаренка та фото на iNaturalist [11]). Вона наводиться також для Середнього Придніпров'я без конкретної вказівки на місце знахідки [2, 5].

Euphorbiaceae Juss.

***Euphorbia marginata* Pursh:** ПЛ: м. Полтава, північніше ст. «Полтава-Південна», рудеральна ділянка (49.58776, 34.59619), дві особини, 21.VIII.2017, Д.А. Давидов і А.О. Давидова; одна особина біля Першої міської лікарні (49.58644, 34.52616), 29.IX.2019; Полтавський р-н: с. Абазівка, група біля дороги за ст. «Абазівка» (49.60748, 34.35100), 08.VII.2016; Машівський р-н: смт Машівка, на смітнику біля залізниці (49.44878, 34.86314), дві особини, 27.VIII.2016. Декоративна північноамериканська рослина, яка інколи вирощується на квітниках, як здичавіла уперше знайдена у Полтавській області. Досі була відома лише для м. Харків [18]. Ефемерофіт.

***Ricinus communis* L.:** ПЛ: Полтавський р-н: між с. Терешки і с. Зінці, на узліссі вільхового лісу поруч з дорогою, дві особини (49.54606, 34.61615), 31.VIII.2018. Широко культивується як декоративна рослина на клумбах та присадибних ділянках (батьківщина – тропічні регіони Старого Світу), але у здичавілому стані на території ЛЛС досі не фіксувалася.

Hemerocallidaceae R. Br.

***Hemerocallis fulva* (L.) L.:** КВ: Баришівський р-н: за с. Коржі, на узліссі соснового лісу (50.34250, 31.35404), група, 11.V.2018; Бориспільський р-н: східна околиця м. Бориспіль, лучні ділянки біля дороги на с. Артемівка (50.35770, 31.0003), часто, 10.VI.2014; Броварський р-н: с. Русанів, біля дороги у кінці вул. Гайова (50.48460, 31.16195), група, 28.VI.2017; с. Заворичі, вул. Вокзальна, група на смітнику (50.69415, 31.13480), 17.V.2019; Переяслав-Хмельницький р-н: за с. Дівички (військове містечко), у ліщиннику біля стежки (50.0470, 31.24424), група, 29.V.2017; с. Дівички, на узліссі дубово-соснового лісу (50.06507, 31.27078), численно, 23.IV.2019; с. Студеники

(Жовтневе), на узліссі соснового лісу (50.19691, 31.61418), група, 22.IV.2019; за с. Єрківці, край осокового болота на зниженні між полями (50.12521, 31.20173), група, 03.V.2019; с. Пологи-Вергуни, схил на східній околиці села (50.00068, 31.73239), група, 03.VI.2019. СМ: Білопільський р-н: м. Ворожба, група у канаві біля залізничного переїзду (51.19587, 34.20504), 21.V.2019. ХР: Харківський р-н: селище Сенжари, група у канаві біля шосе Київ – Харків (49.96116, 35.84638), 23.VI.2012; Валківський р-н: с. Високопілля, у дубовому лісі (49.92249, 35.41264), група, 09.VIII.2018; Зміївський р-н: с. Безпалівка, група біля дороги (49.58829, 36.17071), 17.VIII.2016; Коломацький р-н: с. Білоусове, рудеральна ділянка біля лісосмуги уздовж залізниці (49.86428, 35.23452), група, 20.V.2012; с. Шелестове, канава біля дороги (49.85106, 35.22340), численно, 01.V.2014 і 05.V.2015; Нововодолазький р-н: за с. Нова Мерефа, край лісосмуги поруч з дачними ділянками (49.73707, 35.96594), група, 09.VII.2018; с. Червона Поляна, біля покинутої хати (49.63719, 35.82718), численно, 30.III.2019, Д.А. Давидов і А.О. Давидова. ЧК: Драбівський р-н: с. Гречанівка, група біля залізничного переїзду за пл. «Богданівка» (50.19144, 32.00878), 16.VII.2018; с. Степанівка, у яблуневому саду поруч з дорогою на с. Погреби (50.11625, 32.23362), група, 01.X.2018. ЧН: Бобровицький р-н: за с. Ярославка, заболочена ділянка по краю лісосмуги поруч з залізницею Київ – Ніжин (50.72863, 31.27820), група, 21.VI.2018. Східноазійський вид, широко поширений у культурі на всій території України, але у здичавілому стані почав поширюватися відносно нещодавно. Розмножується у наших умовах виключно вегетативно за допомогою фрагментів кореневищ. Відомості інших авторів щодо трапляння цього виду на території ЛЛС у літературних джерелах відсутні. Дані щодо наших знахідок цієї рослини у Полтавській області узагальнені в одній з попередніх праць [8].

Iridaceae Juss.

Iris germanica L.: КВ: Баришівський р-н: с. Коржі, берег затоки р. Трубіж (50.35082, 31.35273), дві численні групи, 27.VII.2016; Бориспільський р-н: територія Ржищівського військового полігону, берег озера (50.03930, 31.23801), невелика група, 02.VI.2019 (квітки білувато-блакитні); Переяслав-Хмельницький р-н: м. Переяслав (Карань), у рідколіссі насадження *Robinia pseudoacacia* L. поруч з дорогою, часто (50.04123, 31.36382); за с. Пологи-Вергуни, верхня частина схилу балки поруч з полем (50.00235, 31.76541), група, 03.VI.2019 (квітки жовтувато-білі). СМ: Білопільський р-н: м. Ворожба, рудеральна ділянка західніше вокзалу (51.17410, 34.20923), невелика група, 21.V.2019 (квітки брудно-жовті); Конотопський р-н: с. В'язове, лучна ділянка біля залізниці на захід від ст. «Дубов'язівка» (51.19924, 33.38352), одна особина, 21.V.2019 (квітки жовтувато-білі). ХР: Коломацький р-н: с. Шелестове, канава біля дороги (49.85106, 35.22340), група, 05.V.2015. Ефемерофіт гібридогенного (культигенного) походження, який часто вирощують на клумбах як декоративну рослину. Завдяки виключно вегетативному розмноженню у здичавілому стані поки що трапляється локально. Для території ЛЛС досі, мабуть, був відомий лише як культурна рослина.

Lamiaceae Martinov

Salvia sclarea L.: ХР: м. Харків, просп. Індустріальний, здичавіле при дорозі біля одного з дачних будинків (49.97023, 36.39455), дві особини, 07.VIII.2020, Д.А. Давидов і А.О. Давидова. Батьківщиною цієї декоративної і медоносної рослини є Середземномор'я та Центральна Азія. Для території ЛЛС і м. Харків вид наведений уперше. Скоріше за все, є ефемерофітом. У переліку ергазіофітів флори України [14] не зазначений.

Nyctaginaceae Juss.

Mirabilis jalapa L.: КВ: м. Переяслав, вул. Героїв Дніпра, біля дороги, невелика група (50.05159, 31.43452), 05.X.2018. Батьківщина виду – південна частина Північної

Америци. На території ЛЛС нерідко культивується на клумбах як декоративна рослина і зрідка дичавіє. Ефемерофіт. У переліку ергазіофітів флори України [14] цей вид відсутній.

Poaceae Barnhart

***Sorghum drummondii* (Nees ex Steud.) Millsp. & Chase (=S. *sudanense* (Piper) Stapf):** **КВ:** Бориспільський р-н: між с. Чубинське і с. Мала Олександрівка, канава уздовж дороги (50.38820, 30.83127), група, 12.IX.2018. **ПД:** Полтавський р-н: між с. Рунівщина і с. Божкове, по краях полів (49.66975, 34.78667), нерідко, 28.IX.2014; між с. Абазівка і с. Рожаївка, біля ґрунтової дороги на степовому схилі поруч з сосновими насадженнями (49.58888, 34.34097), група, 20.VIII.2015, Д.А. Давидов і Т.П. Дзюба; Машівський р-н: смт Машівка, рудеральна ділянка біля залізниці, численно (49.44878, 34.86314), 04.VIII.2014 і 27.VIII.2016. У південній частині ЛЛС цей вид гібридогенного походження часто вирощують як кормову рослину для худоби, але у здичавілому стані на цій території вона раніше не фіксувалася.

Polemoniaceae

***Phlox paniculata* L.:** **КВ:** Броварський р-н: північна околиця с. Підлісся, у рідколіссі дубового лісу (50.57841, 31.00700), численна група, 02.VIII.2018, Д.А. Давидов і А.О. Давидова. Широко поширена у культурі декоративна рослина північноамериканського походження, у здичавілому стані з території ЛЛС досі була відома тільки з м. Харків [4, 18]. Скоріше за все, в умовах лісостепової зони України є ефемерофітом і не натуралізується.

Portulacaceae Juss.

***Portulaca grandiflora* Hook.:** **КВ:** Переяслав-Хмельницький р-н: с. Гайшин, вул. Покровська, рудеральна ділянка біля дороги (50.12043, 31.48572), одна особина, 31.VIII.2015. **ПД:** м. Полтава, вул. Остапа Вишні, біля дороги (49.57920, 34.53975), дві особини, 16.IX.2015; перехрестя вул. Грушевського і Цюлковського, біля автостоянки (49.57007, 34.51722), невелика група, 19.X.2019. Спорадично поширена декоративна рослина південноамериканського походження, яка зрідка дичавіє, уперше знайдена нами у Полтавській області. Ефемерофіт.

Solanaceae Juss.

***Solanum lycopersicum* L. (=Lycopersicon *esculentum* Mill.):** **КВ:** Яготинський р-н: м. Яготин, одна особина між залізничних колій на ст. «Яготин» (50.23773, 31.79614), 01.IX.2018; с. Засупоївка, група здичавілих рослин у парку біля дороги (50.25132, 31.72567), 26.VIII.2018. **ПД:** м. Полтава, Пушкарівський ліс, берег струмка (49.58323, 34.49809), невелика група, 23.IX.2019; Миргородський р-н: смт Ромодан, між колій на ст. «Ромодан» (49.99203, 33.31981), дві особини, 01.IX.2018; Шишацький р-н: с. Нижні Яреськи, одна особина між залізничних колій на ст. «Яреськи» (49.81502, 33.88326), 26.VIII.2018. Важлива їстівна овочева культура, батьківщиною якої є Південна Америка. Зрідка трапляється у здичавілому стані, фіксувалася у м. Харків [18], у Полтавській області знайдена уперше. Ефемерофіт.

***Solanum tuberosum* L.:** **КВ:** Броварський р-н: смт Велика Димерка, на смітнику біля поля (50.59153, 30.94102), невелика група, 02.VIII.2018, Д.А. Давидов і А.О. Давидова. Дуже важлива їстівна городня культура родом з Південної Америки. Зрідка трапляється у здичавілому стані і є ефемерофітом. Наводилася також для м. Харків [18].

Violaceae Batsch

***Viola sororia* Willd.:** **КВ:** Бориспільський р-н: за с. Велика Олександрівка, у лісосмузі уздовж залізниці між ст. «Бориспіль» і пл. «Чубинський» (50.38264, 30.88971), група з чотирьох особин (здичавіле), 10.V.2018. Досить поширена декоративна рослина, батьківщиною якої є Північна Америка. Для території ЛЛС наводиться уперше, у

здичавілому стані фіксувалася в Україні поки що лише О.І. Шиндером на території Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України [7]. Очевидно, є ефемерофітом. У переліку ергазіофітів флори України [14] не вказано.

Серед 25 знайдених нами модельних видів чужорідних рослин-ергазіофітів за походженням значно переважають північноамериканські рослини (вісім видів), меншою кількістю представлені східноазійські (чотири), південноамериканські і європейські представники (по три види). За господарським значенням суттєво переважають декоративні рослини (22 види). За ступенем натуралізації лише три види (*Heliopsis helianthoides*, *Phedimus spurius* і *Solidago gigantea*), на наш погляд, можна вважати такими, які натуралізувалися і можуть самостійно поширюватися у природних екосистемах ЛЛС. Незважаючи на велику кількість виявлених нами локалітетів таких видів, як *Hemerocallis fulva* і *Iris germanica*, можна стверджувати, що вони поки що трапляються локально у зв'язку з відсутністю генеративного розмноження у лісостеповій зоні і пов'язані виключно з розповсюдженням фрагментів кореневищ цих видів людиною.

ВИСНОВКИ

Таким чином, завдяки нашим дослідженням список ергазіофітів флори України має бути доповнений шістьма новими видами (*Allium schoenoprasum*, *A. tuberosum*, *Mirabilis jalapa*, *Rudbeckia triloba*, *Salvia sclarea* і *Viola sororia*). Десять видів (*Callistephus chinensis*, *Iberis umbellata*, *Lobularia maritima*, *Ricinus communis*, *Hemerocallis fulva*, *Iris germanica*, *Salvia sclarea*, *Mirabilis jalapa*, *Sorghum drummondii* і *Viola sororia*) уперше зафіксовані у здичавілому стані на території Лівобережного Лісостепу України. Чотири види (*Rudbeckia triloba*, *Euphorbia marginata*, *Portulaca grandiflora* і *Solanum lycopersicum*) уперше знайдені у Полтавській області, один (*Solidago gigantea*) – у Сумській області, два (*Allium tuberosum* і *Salvia sclarea*) – у м. Харків і Харківській області. Безперечно, дослідження чужорідних рослин у Лівобережному Лісостепу та інших ботаніко-географічних регіонах України необхідно продовжувати, вони дозволять уточнити поширення кожного з цих видів, його еколого-ценотичні зв'язки, статус і ступінь натуралізації, прослідкувати хронологічно динаміку і чисельність особин у їх локалітетах та розробити у разі необхідності ефективні засоби їх стримування.

ПОДЯКИ

Автор щиро вдячний А.О. Давидовій, Т.П. Дзюбі, Д.С. Винокурову і Д.В. Ширяєвій за участь у проведенні спільних експедиційних досліджень, Г.М. Бондаренку – за повідомлення про знахідку *Phedimus spurius* у Харківській області, А.В. Шуміловій, І.І. Дяченко і Н.М. Шиян – за допомогу під час опрацювання колекційних матеріалів гербарію КВ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бордзіловський ЄІ. Родина Liliaceae Hall. Флора УРСР. Т. 3. Ред. Котов МІ, Барбарич АІ. Київ: Видавництво АН УРСР. 1950. С. 61-266.
2. Бортняк НН, Войтюк ЮА, Голяченко ТВ, Любченко ВМ. Адвентивные растения и одичавшие интродуценты флоры Среднего Приднепровья. Бюллетень Главного ботанического сада. 1992;163:57-62.
3. Двирна ТС. Адвентивная фракция флоры Роменско-Полтавского геоботанического округа: анализ и конспект. Фиторазнообразие Восточной Европы. 2014;8(1):4-19.
4. Звягінцева КО. Знахідки адвентивних рослин у флорі м. Харкова. Український ботанічний журнал. 2013;70(6):772-775.

5. Чопик ВІ, Бортняк ММ, Войтюк ЮО, Погребенник ВП, Кучерява ЛФ та ін. Конспект флори Середнього Придніпров'я. Судинні рослини. Ред. Чопик ВІ. Київ: Фітосоціоцентр. 1998. 140 с.
6. Шевера МВ, Орлов ОО, Волюца ОД, Кіш РЯ. *Rudbeckia triloba* (Asteraceae) – новий вид адвентивних рослин у флорі України. Чорноморський ботанічний журнал. 2020;16(2):135-143. DOI: 10.32999/ksu1990-553X/2020-16-2-3
7. Шиндер ОІ. Спонтанна флора Національного ботанічного саду імені М.М. Гришка НАН України (м. Київ). Повідомлення 3. Адвентивні види: Ергазіофіти. Інтродукція рослин. 2019;3:14-29.
8. Davydov DA, Gomlya LM. Floristic diversity of steppe territories near Poltava town (Ukraine). *Biosystems Diversity*. 2020;28(1):81-91. DOI: 10.15421/012012
9. Fritsch RM, Friesen N. Evolution, domestication and taxonomy. *Allium crop science: Recent advances*. Eds. Rabinowitch HD, Currah L. Wallingford: CAB International. 2002. P. 5-30.
10. Guo WY, van Kleunen M, Pierce S, Dawson W, Essl F et al. Domestic gardens play a dominant role in selecting alien species with adaptive strategies that facilitate naturalization. *Global Ecology and Biogeography*. 2019;28:628-639. DOI: 10.1111/geb.12882
11. iNaturalist. Available from <https://www.inaturalist.org>. Accessed 01.11.2020.
12. Lambdon PW, Pyšek P, Basnou C, Hejda M, Arianoutsou M et al. Alien flora of Europe: species diversity, temporal trends, geographical patterns and research needs. *Preslia*. 2008;80:101-149.
13. Lazzaro L, Essl F, Lugliè A, Padedda BM, Pyšek P, Brundu G. Invasive alien plant impacts on human health and well-being. *Invasive species and human health*. Eds. Mazza G, Tricario E. Wallingford: CAB International. 2018. P. 16-33.
14. Protopopova VV, Shevera MV. Ergasiophytes of the Ukrainian flora. *Biodiversity Research and Conservation*. 2014;35:31-46. DOI: 10.2478/biorc-2014-0018
15. Pyšek P, Danihelka J, Sádlo J, Chrtěk Jr. J, Chytrý M et al. Catalogue of alien plants of the Czech Republic (2nd edition): checklist update, taxonomic diversity and invasion patterns. *Preslia*. 2012;84:155-255.
16. Schroeder FG. Zur Klassifizierung der Antropochoren. *Vegetatio*. 1969;16(5-6):225-238.
17. Thellung A. Zur Terminologia der Adveutive- und Ruderalflora. *Allgemeine Botanische Zeitschrift*. 1919;24-25:36-42.
18. Zvyagintseva KO. An annotated checklist of the urban flora of Kharkiv. Ed. Shevera MV. Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv National University. 2015. 96 p.

REFERENCES

1. Bordzilovskiy YeI. *Rodyna Liliaceae Hall. Flora URSS*. Т. 3. Eds. Kotov MI, Barbarych AI. Kyiv: Vydavnytstvo AN URSS. 1950. P. 61-266. [in Ukrainian].
2. Bortniak NN, Voytiuk YuA, Holichenko TV, Liubchenko VM. Adventivnye rasteniya i odichavshie introdutsenty flory Srednego Pridneprovya. *Byulleten Glavnogo botanicheskogo sada*. 1992;163:57-62. [in Russian].
3. Dvirna TS. Adventivnaya fraktsiya flory Romensko-Poltavskogo geobotanicheskogo okruha: analiz i konspekt. *Fitoraznoobrazie Vostochnoy Evropy*. 2014;8(1):4-19.
4. Zvyagintseva KO. Znakhidky adventyvnykh roslyn u flori m. Kharkova. *Ukrainskyi botanichnyi zhurnal*. 2013;70(6):772-775. [in Ukrainian].

5. Chopyk VI, Bortniak MM, Voitiuk YuO, Pohrebennyk VP, Kucheriava LF ta in. Konspekt flory Serednoho Prydniprov'ia. Sudynni roslyny. Red. Chopyk VI. Kyiv: Fitosotsiotsentr. 1998. 140 s. [in Ukrainian].
6. Shevera MV, Orlov OO, Volutsa OD, Kish RYa. *Rudbeckia triloba* (Asteraceae) – novyi vyd adventyvnykh roslyn u flori Ukrainy. Chornomorskyi botanichnyi zhurnal. 2020;16(2):135-143. [in Ukrainian]. DOI: 10.32999/ksu1990-553X/2020-16-2-3
7. Shynder OI. Spontanna flora Natsionalnoho botanichnoho sadu imeni M.M. Hryshka NAN Ukrainy (m. Kyiv). Povidomlennya 3. Adventyvni vydy: Erhaziofity. Introduktsiya roslyn. 2019;3:14-29. [in Ukrainian].
8. Davydov DA, Gomlya LM. Floristic diversity of steppe territories near Poltava town (Ukraine). Biosystems Diversity. 2020;28(1):81-91. DOI: 10.15421/012012
9. Fritsch RM, Friesen N. Evolution, domestication and taxonomy. Allium crop science: Recent advances. Eds. Rabinowitch HD, Currah L. Wallingford: CAB International. 2002. P. 5-30.
10. Guo WY, van Kleunen M, Pierce S, Dawson W, Essl F et al. Domestic gardens play a dominant role in selecting alien species with adaptive strategies that facilitate naturalization. Global Ecology and Biogeography. 2019;28:628-639. DOI: 10.1111/geb.12882
11. iNaturalist. Available from <https://www.inaturalist.org>. Accessed 01.11.2020.
12. Lambdon PW, Pyšek P, Basnou C, Hejda M, Arianoutsou M et al. Alien flora of Europe: species diversity, temporal trends, geographical patterns and research needs. Preslia. 2008;80:101-149.
13. Lazzaro L, Essl F, Lugliè A, Padedda BM, Pyšek P, Brundu G. Invasive alien plant impacts on human health and well-being. Invasive species and human health. Eds. Mazza G, Tricario E. Wallingford: CAB International. 2018. P. 16-33.
14. Protopopova VV, Shevera MV. Ergasiophytes of the Ukrainian flora. Biodiversity Research and Conservation. 2014;35:31-46. DOI: 10.2478/biorc-2014-0018
15. Pyšek P, Danihelka J, Sádlo J, Chrtěk Jr. J, Chytrý M et al. Catalogue of alien plants of the Czech Republic (2nd edition): checklist update, taxonomic diversity and invasion patterns. Preslia. 2012;84:155-255.
16. Schroeder FG. Zur Klassifizierung der Antropochoren. Vegetatio. 1969;16(5-6):225-238.
17. Thellung A. Zur Terminologia der Adveutive- und Ruderalflora. Allgemeine Botanische Zeitschrift. 1919;24-25:36-42.
18. Zvyagintseva KO. An annotated checklist of the urban flora of Kharkiv. Ed. Shevera MV. Kharkiv: V.N. Karazin Kharkiv National University. 2015. 96 p.

Стаття надійшла до редакції 08.09.2020.

The article was received 08 September 2020.